

AL. VLAHUȚĂ

DE-A BABA OARBA

DE-A BABA OARBA

Sunt mici amîndoi : Giustino e de zece ani și Rosalba de șapte. Sunt săraci, orfani și străini.

Tatăl lor cînta din flașnetă pe la porțile oamenilor și căpăta gologani. Așa au venit tustrei, pe jos, din Florența.

Ș-atunci Giustino era de șapte ani : el știa să joace, să-și frîngă mijlocul și să treacă frumos prin cerc, iar Rosalba nu știa decît să rîdă și să bată din palme tactul flașnetei. . . Dar *tata* bea prea mult vin, ș-atunci era urît și rău — da, era foarte rău *tata* atuncea. Și sara, cînd n-avea nici un gologan, ei nu trebuia să plîngă, dacă le era foame, pentru că asta supăra foarte mult pe *tata* și-i bătea rău, de aceea a murit. . . Ș-un moș bătrîn, care s-a supărat pe *tata* pentru c-a murit, a vrut să le ia *muzica*, dar ei au plîns așa de mult ca să le-o dea, încît moșul le-a dat-o, și ei au plecat cu *muzica* și nu s-au mai dus pe-acolo niciodată. Acum șăd la o femeie bătrînă, departe-departee, tocmai la marginea orașului. Umblă toată ziua cu *muzica*, și sara se duc acasă cu pîne și cu gologani. . .

Acestea mi le-a spus micul Giustino, c-o naivitate adorabilă și-ntr-o romînească pe care el o vorbea fărîmăcător de stricat.

Eu am întîlnit adeseori pe acești sărmani copii. El, într-un surtuc larg, fără coloare și cu buzunările spintecate, purtîndu-și anevoie *muzica*-n spate — ea, într-o rochiță scurtă din petici, și c-un baideraș de lînă vechi, pe care Giustino i-l înfășoară în fiecare dimineață, de două ori în jurul gîtului, i-l încrucișează peste piept și i-l înnoadă la spate, frumos, ca să nu răcească, ș-amîndoi merg, așa triști și perpeliți, mititeii de ei, copilul înainte și surioara după el, ș-amîndoi își tîrăsc picioarele în niște ciobote mari și grele, pline vecinic pe dinafară și pe dinlăuntru de noroiul bîlboacelor de prin mahalale.

Se odihnesc pe la răsîntii. . . Giustino s-apleacă de șale, și-ncetinel își pune *muzica* jos. Alătura, tăcuți s-așaz-amîndoi pe caldarîm. C-un fel

de frică uneori își privesc îmbrăcămintea lor săracă. Ei simt bine că au aceleași gânduri, de aceea foarte rar își vorbesc. Cîteodată privirile lor pornesc alături și s-afundă în zarea cerului. Cînd timpul e frumos, ei simt ceva — ca o mamă bună, care stă lîngă dînșii, și-i mîngîie ; c-o bucurie tristă, c-un zîmbet bolnav își întind gîtul și-și încălzesc în soare chipurile lor galbene, lungărețe, bătrîne și nespălate, cu ochii mici, împainjiniți, îngropați sub frunți înguste, cu urechile mari, cu umerii obrajilor scoși ca la mongoli, și cu buzele lungi, subțiri, uscate și vinete ca piatra.

Dar toamna se duce și vremea prinde-a se-năspri. Cerul devine mai posomorît, casele mai închise, și oamenii mai răi.

După o zi rece și ploioasă, petrecută mai mult pe sub ganguri, ei se hotărăsc să mai facă o încercare. Giustino scoase-un suspin adînc și-năbușit, ca să nu-l audă mica Rosalba, își luă muzica-n spate, ș-amîndoi, flămînzi, friguroși și descurajați, plecară, încetișor, de-a lungul stradelor ude și pustii.

Abia mai pășesc, șovăind, prin pîcla deasă ce îneacă orașul amuțit ; de sus burnițează — întunericul cade din ce în ce mai greu și mai rece peste dînșii. Un vînt, cu toane repezi, le zvîrle-n obraz puzderia de stropi și ei își îndeasă pe dedesubt, la subțiori, mînuțele lor ude și amorțite.

Într-o uliță întunecoasă, la ușa unei cafenele, Giustino învîrtește la flașnetă *Valurile Dunării*, schimbîndu-și mînele-i trudite și ducîndu-și-le pe rînd la gură, ca să le dezmoștească. Rosalba se zgrebulește pe la ferești, uitîndu-se-nlăuntru. Prin geamurile asudate abia străbate o lumină bolnavă și fumurie ce se îneacă în pîcla de-afară. În apropiere, un cîne nervos își întinde gîtul înainte și însoțește c-un urlet prelung și sfîșietor țurluitul flașnetei.

Giustino schimbă cîntecul, și Rosalba, tremurînd, deschide ușa și intră. O duhoare grea și încropită o izbi în față și, pentru întîia oară, chipurile searbede și ochii holbați ai jucătorilor de cărți o înfricoșau. Galbănă, sficioasă, îngînînd o milogeală fără vorbe, cerșind cu ochii mai mult decît cu glasul, ea-și întindea talerul pe la toate mesele și nimeni n-o vedea — și vaietele cîntecului de-afară i se jăluiau în urechi din ce în ce mai sfîșietoare. Din nou se-ntoarse pe la aceleași mese.

— Hai, pleacă de-aici ! îi ziceau toți, răstit.

Își lăsă-ncetișor mîna-n jos, deznădăjduită. Cînd vru să iasă, simți că i se taie picioarele sub dînsa, stătu în loc și privi dureros și aiurit în juru-i.

Unui om de lângă ușa i se făcu milă și-i dăde cinci parale. Flașneta tăcuse. Copila se apropie de frate-so umilită, pe jumătate moartă, și cu un glas leșinat, întinzînd în întuneric pumnul în care strîngea gologanul, ea suspină:

— Numai... cinci parale !...

Micul Giustino își năbuși în piept un oftat, tăcu și, opintindu-se din răspuțeri, își ridică în spate marea lui muzică. Niciodată nu i se păruse grea ca în sara aceea. Amîndoi se îndreptară spre casă. La colț se opriră. Fetița intră și cumpără un corn. Începuse o ploaie mărunță. Picăturile se înteteau și le împrășcau obrazul din ce în ce mai repezi. Intrară sub un gang. Fetița duse cornul la gură și vru să muște, dar i se păru prea mic, și-l întinse întreg lui frate-so, rugîndu-l să-l mănînce el tot, pentru că ei nu i-e foame. Giustino, și el, se jura că nu i-e foame de loc și-o ruga să mănînce numai ea. Sfîrșiră prin a-l rupe în două. Și cum molfăiau așa, încet, îi podidi plînsul ; uzi leoarcă și rebegiți de frig, ei se îmbrățișară și, tremurînd în întunericul rece și mort, se strîngeau, se înghesuiau unul într-altul, ca să se-ncălzească. Lăcrimile sărate li se amestecau cu ultima îmbucătură. Rămaseră așa cîteva minute. Ochii îi usturau și le ardeau în cap. Își înghițeau saliva, ce le umplea gura c-un gust de leșie. Tîmplele grele li se zbăteau, și junghiuri ascuțite îi tăiau, ca niște cioburi de sticlă, prin toate încheieturile. Și inimele amîndurora se strîngeau, răci și leșuite, ca-ntr-o amorțeală de veci.

Dar ploaia nu mai contenea, și ei trebuiră să plece. Prin smîrcurile mocirloase ale ulițelor pustii și fără felinare, mergeau încet, trudiți și deznădăduiți, ascultîndu-și fleșcăitul ciobotelor mari și grele. Giustino înainte, sfîșiat de gîndul că suferă surioara lui ; Rosalba în urmă, muncită de chinul că n-are destulă putere ca să ducă și ea muzica-n spate.

Jos, pe-o rogojină, lîngă vatra rece, cu hainele leoarcă pe dînșii, rupți de oboseală, lihniți de foame și stîrciți de frig, se culcară să doarmă. Se zgîrciră unul lîngă altul, sub un țol prăfuit, și-și suflau în pumni ca să-și dezghețe degetele. De-afară se auzeau pleoscăind picături mai mari și mai dese. Vîntul hîțina ușa și fereștile, și-n bezna odăii se auzea regulat, suind și scoborînd, sforăitul babei, care dormea dusă pe-un pătucean îngust de scînduri. Copiii, multă vreme, rămaseră deștepți. În capul lor țiuiau cîntecele flașnetei, ca niște glasuri triste, ce se jăleau a foamete, a moarte, și-a deznădăjduire. Din timp în timp tresăreau ca de spasmuri — și fiecare se uitase pe sine, pentru a se gîndi la durerea celui-alt. Cît de mult sufereau și cît erau de bătrîni, bieții copilași — atît de mici și-atît de nenorociți ! . . .

Cînd se deșteptară a doua zi, își simțiră obrazii înecați într-o lumină caldă. Soarele zvîrlise un smoc de raze pe căpătîiul lor. Ei se sculară veseli, întăriți, și porniră de-acasă plini de speranță și de curaj.

Era o zi frumoasă care le dădea viață. Albastrul cerului, căldura soarelui deșteptau într-însii amintirea dulce a fărmeătoarei lor țări. Cîțiva copii se jucau într-o curte.

Giustino, voios și plin de încredere, își așeză flașnetă în poartă și cîntă. O servitoare îi aduse trei gologani. Erau fericiți. Mîncară pe fugă brînză de-un ban și pîne de doi, și ochii lor se sorbeau, umezi și sclipitori de bucurie.

La colțul stradei, într-un mic maidan, se întîlniră cu vro patru copii de sama lor, cari se jucau. Ei au înțeles îndată că erau buni prieteni, deși se vedeau atunci pentru întîia oară. Cu ce să înceapă? . . . Învoiala se făcu iute.

Baba oarba ! Baba oarba ! strigară voioși cu toții, sărind, bătînd din palme, și zvîrlind căciulele-n sus. Un copil își deznodă un testemel¹ de la gît. Giustino își așeză muzica deoparte și se lăsă să-l lege peste ochi. Mica Rosalba privea nebună de bucurie. Ei uitaseră foamea, frigul și suferințele de ieri. În ceasul acela nu mai erau străini, orfani, săraci și-n izbeliștea nenorocirilor.

Și cum treceam pe-acolo, gîndindu-mă la năcazurile mele, mă simții deodată cuprins pe la spate de două mîni mititele și slabe, ș-un glas nebunatic strigă: « *te-am prins !* ». Dar simți îndată că sunt ceva mai mare decît ceea ce voia el să prindă, și cum își ducea mînele la legătură, ca să și-o ridice de pe ochi, copiii năvăliră spre el rîzînd și țipîndu-i :

— Nu te desface ! . . . Nu te desface ! . . .

Și eu am stat privindu-i, pînă ce și-au isprăvit jocul. Apoi am plecat încet, cu Giustino și cu Rosalba, și cum mergeam așa cu dînșii, Giustino îmi înșira păsurile lor, c-o adorabilă naivitate și-ntr-o romînească fărîmător de strîcată.

Din volumul „NUVELE”

¹ *Testemel* — basma.

MOGÎLDEA

Am învățat cu el în școala primară. Nu-mi era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă și pentru că, de câte ori se uita la mine, se strîmba, ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine cînd am văzut pe d-nu Udrea c-o dată mi-l înșfacă de urechi și-l toarnă « la bancă ». Turnatul la bancă era teribil. Micul vinovat era așternut cu pieptul pe capătul băncii, un monitor îl ținea bine de grumaz, altul de picioare, și *domnu* îi trăgea cu varga la. . . spate, ca să gonească mintea la cap. Uneori *domnu* se înfuria strașnic de țipele nenorocitului copil, ș-atunci vergile se rupeau una după alta, și asta-l necăjea și mai rău. . . pe *domnu*, vezi bine.

— Cambur ! să-mi aduci mîni douăzeci de *nuiele bune*; să nu te mai văd cu paie de astea, că-ți rup urechile. Ai înțeles?

— Am înțeles !

Ș-a doua zi băiatul butnarului ¹ de la Podu Verde, Camburachi Gogoloș, venea cu maldărul la spinare.

Ce ochi de drac împelițat avea Mogîldea ; și ca un viezure își răsucea capul, o clipă n-avea astîmpăr. Băieții îi ziceau « Michiduță ». Nu puteam pricepe unde dispărea el în timpul recreației ; întotdeauna o zbughea pe poartă cu cîtiva tovarăși și, cînd se întorceau, aveau și ei un aer misterios și viclean... Știam că « tata » lui Mogîldea e legător de cărți și că șade peste drum de școală. Mai auzisem că « Michiduță are dugheană în gîrliciul unei pivniți », dar fiindcă eu apucasem din capul locului să mă uit la el cu sfială, ceea ce, neapărat, îl făcu să mă privească de sus, se stabilise de la sine între noi amîndoi un fel de mică dușmănie, care ne îndîrjea și ne strîngea pumnii pe sub bancă, în așteptarea surdă a unei definitive încercări de forțe pe dealul Țuguietei. Nu știu de ce mi-era frică de el, deși era mai mic decît mine. Îmi intrase-n cap c-are să mă umilească. Dar într-o zi am repurtat o victorie,

de care și astăzi când mi-aduc aminte parcă mă umple un sentiment de mîndrie. D-nu Udrea ne *explicase* « prinderea lui Isus în grădina de la Ghetsemani ».

— Care știe s-o spuie și el așa?

Un moment de profundă tăcere. Era primăvară; băieții se uita la un zarzăr bătrîn, care înflorise devreme.

— Eu...

Și mă scol, ridicînd două degete; dar ce tare-mi bătea inima!

— Spune !

« Domnu » își lăsa plictisit capul pe mână ; monitorul de la banca întâi îmi aruncă o căutătură infernală. Îmi dresesi glasul și-ncepui. . .

Frumos trebuie s-o fi depănat eu — căci domnul Udrea își ridică odată capul, și-mi spuse un « bravo, piciule ! » care-mi aduse tot sângele-n obraz.

— Spune-o și tu, Tăbîrcă !

Modestia la o parte. . . n-avea de-a face.

— Ieși afară, măgarule ! la-ți și catrafusele de acolo, spurcăciune ! Treci, piciule, în locul lui !. . . Așa ! Și poartă-te frumos.

Iată-mă-s monitor pe banca a VII-a ! Multe bucurii am avut de-atuncea, multe emoțiuni mari și fericite am apucat în fuga vieții, dar fericit și mîndru ca-n ziua aceea nu m-am simțit niciodată. După ce-mi așezai cărțile și caietele în bancă, înaintai binișor capul și-mi numărai *supușii* : erau opt. Mă mai uitai o dată bine : da, în celălalt capăt al băncii, care se chema *coadă*. . . pricepeți de ce, era chiar el — smolitul și micul Mogîldea. De astă dată nu se mai strîmba la mine.

Mi se păru un an pînă s-aud clopoțelul.

Așadar, Michiduță era « în șadă » la mine : dimineața și dumeaza eu îl ascultam, eu îi privegheam caietele, eu îi puneam note la învățătură și la purtare, în catalogul meu, scris de « Moșu Petrachi » cu cele mai frumoase litere gotice, ce am putut să văd vrodată. Să fii *student* în clasa a II-a primară, și să ai — pe lîngă această onoare — și opt băieți în șadă, mi se pare că e de ce să te fudulești. Vă puteți închipui cît de adînc ofensat m-am simțit, cînd un ticălos de alvițar mi-a strigat într-o zi de la spate : « Hei, mă băiețar, îți pică batista ! » M-am întors, firește, să văd ce e : îmi atîrna ceva, dar nu era batista. Alvițarul pufni de rîs. Ce dobitoc. . . Să-și bată joc de-un *monitor* ! Dar și mama, zău, pesemne că nu mai știa altă croială de pantaloni !

★

— Hai, nu vrei să vii cu noi ?

— Unde ?

— La mine. . . la dugheană. . .

12 Ce limpede mi s-arat-acum în minte. . . sînt douăzeci și șase de ani. . . toate se dau la o parte. . . văd căsuța lui Mogîldea, o babă stă la fereastră

și se uită cu drag la noi, o bură de ploaie ne lustruiește ghiozdanele de glanț¹, aud clanța de la portiță și pe Michiduță răstindu-se — era la el acasă :

— Da' haide, intrați, ce dracu !

Și mergem cu toții în fundul ogrăzii, o rață leșească fuge năntea noastră, măcăind, speriată. . . Michiduță scoate-o cheie din buzunar, descuie lacătul și dă ușa la o parte. O, ce minune ! Cine l-ar fi crezut așa de bogat ? . . . Pe poliți albe de brad, de o parte și de alta, în gîrliciul pivniții, toate bună-tățile pămîntului. . . și cu ce rînduială sînt așezate ! În cutioare de carton : rahat, smochine, roșcove, halva, migdale, cofeturi. . . Ochii lui Michiduță sticlesc ca de pisică. Ne-așezăm jos pe treptele gîrliciului.

— Dă-mi de șase parale cofeturi de cele galbene. . .

Pe tăviți de mucava micul negustor își servește mușteriii cu o îndemînare care mă uimește ; el cîntărește tot ce dă.

— Da' tu. . . ce vrei ? spune.

Eu mă uit țintă, c-o poftă de care mi-e rușine, la un boțîșor de icre negre, cît o nucă, așezat frumos pe-o frunză de viță. Mă gîndesc că n-am nici un gologan ; și-mi lasă gura apă.

— Te cred, drăguță, dar sînt cam scumpe !. . . Ai parale ?

De unde-a știut Michiduță că eu poftesc la icre ? . . . Ș-apoi, de ce mi-o fi vorbind așa peste picior ? Recunosc că el e cel mai bogat și mai fericit copil din lume, și simt pentru el o admirație pe care-mi dau toată osteneala s-o ascund, dar și eu sînt *monitor*. . . și mîine eu îl ascult, eu îi pui notă. . .

O, nelegiuit corumpător de suflete, ispită infernală !

Cu vîrful briceagului, trei frimituri cît grăuntele de popușoi, numai trei frimituri. . . uscate, pline de colb. . . N-am mîncat icre așa bune de cînd sînt !. . . Nenorocitul, îți mănînci conștiința și gloria ta de *monitor* !

★

— Banca a șaptea !. . . Cum a mers Mogîldea ?

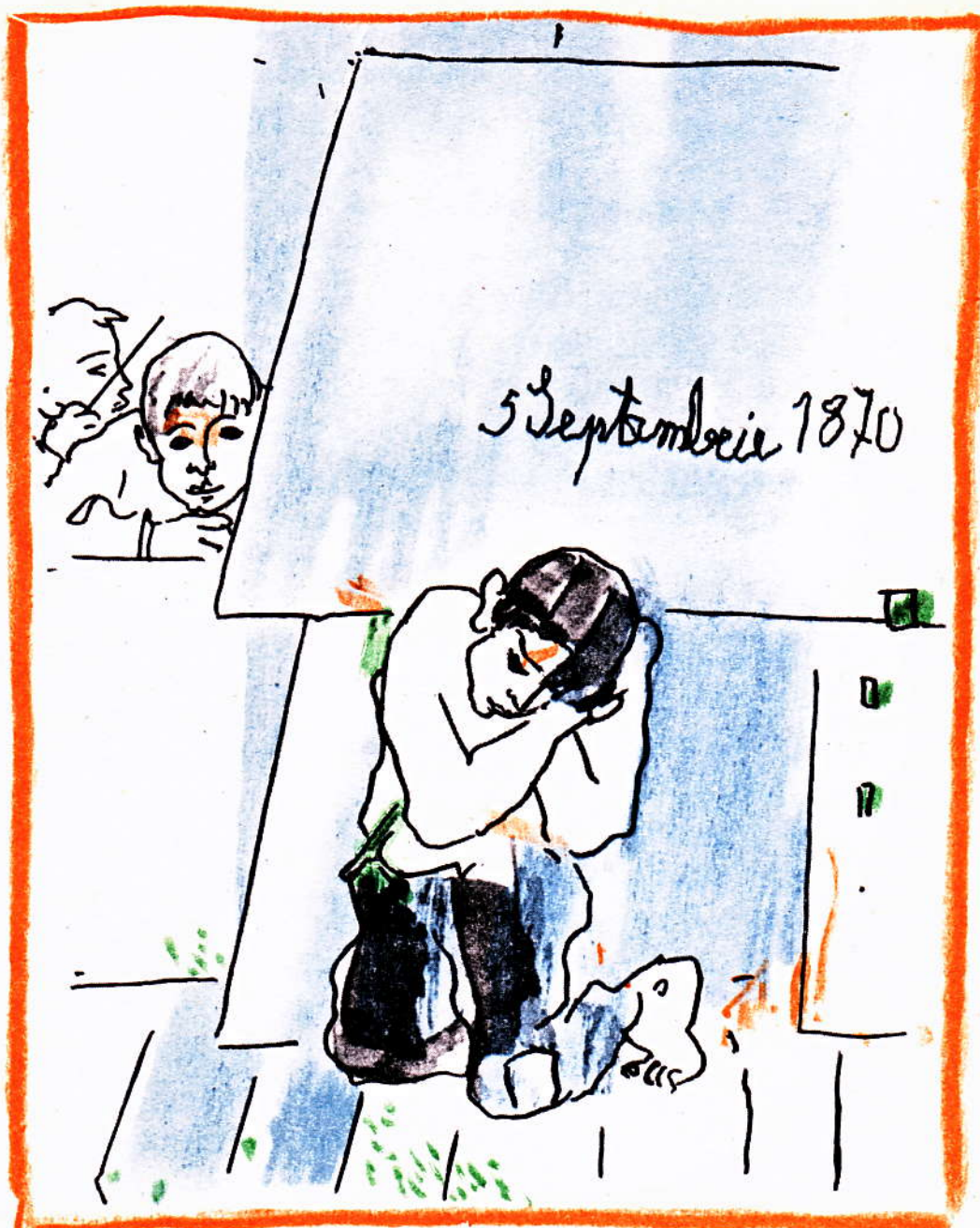
— Bine, domnule !

— Ce notă i-ai pus la geografie ?

— Prima.

— Ce spui, frate ? la ieși, Mogîldea, la hartă, să văd și eu minunea asta.

¹ Glanț — piele cu fața lucioasă acoperită cu un strat de lac.

În clasă s-a făcut întuneric și n-am mai știut nimic. Când m-am deșteptat, eram în genunchi la tablă, urechile îmi ardeau ca focul, Michiduță din bancă se strîmba la mine, iar eu aveam sentimentul că mor.

Din volumul „CLIFE DE LINIȘTE”

ÎN AJUNUL CRĂCIUNULUI

Pentru a treia oară întîlnesc azi pe bătrîna asta cu doi copilași de mîină. Ce slabă-i, săraca, și de-abia merge. E îmbrăcată într-o cațaveică¹ din petici toată, pe cap, o broboadă de lînă gălbuie, și-n picioare tîrîie rămășițele unor foști șoșoni. Copiii, gătiți în vechituri de căpătat, palizi la față, se uită cu ochii mari, speriați, pe la vitrinile pline de jucării.

O, ce milă mi-e de copiii săraci, cari n-au jucării de Crăciun, și căroră Anul Nou nu le-aduce nici o bucurie. Și totuși nu-i aceasta cea mai tristă pagină din viața lor !

Cum aș vrea să știu ce gîndesc ei acum ! . . . Probabil, ce gîndeam și eu la vîrsta lor. Îmi vād așa de bine copilăria mea în privirea lor extaziată, în dorințele și privațiile lor, în paloarea feței și în sărăcia îmbrăcămintei lor. Și merg după ei, lîngă ei ; viața mea se amestecă-n clipa asta cu a lor, bătrîna mi-e și mie bunică. E o zi de moină, parcă-i primăvară. Strada-i ticsită de lume. Trăsurile, pe două șiruri, se mișcă încet, ca după mort. Prin prăvălii e o îmbulzeală ș-o zarvă amețitoare. Se miră bătrîna de-atîta sodom² . . . Ne-am oprit în fața unei vitrine mari.

— I, ce frumos e, bunicuță. . . Eu aș vrea să am arapu ăla călare pe țap. . . Da' tu, Lizico, tu ce-ai vrea?

— Eu? . . . Stai să-ți spui. . . Și Lizica se uită amețită : parcă i-ar fi frică să ia așa iute o hotărîre. Sînt atîtea lucruri frumoase, și toate-i plac, toate fac să-i bată inimioara, de surpriză, de dorinți cari nu se pot realiza.

— Eu vreau păpușa aia mare cu pălăria roșie.

Și Lizica o arată cu degetul. Un popor de păpuși, cu brațele întinse, cu obraji umflați și rumeni, par a privi mirate la noi, cu ochii lor de mărgele.

¹ Cațaveică — scurteică.

² Sodom — mulțime, sumedenie de oameni.

În mijlocul lor, e una mai mare ; și stă în picioare, și are ciorapi, și pantofi de lac, și e gătită în rochie de mătasă. . . Pe asta o vrea Lizica.

— Auzi, bunicuță, Ionel zice că păpușa asta mare vorbește. . . Nu-i așa că păpușile nu vorbesc?

— Haideți, copii, nu vă mai uitați, că astea nu-s pentru noi. . .

— Da' pentru cine-s, bunicuță?

— Ia. . . pentru cei bogați !

— Da' noi nu sîntem. . . bogați?

Și se duc. Lizica mai întoarce capul, ca să-și ia adio de la păpușa ei.

16 Iar eu mă uit pe urma lor, gînditor. . .

Într-un fund de mahala văd o cocioabă veche, pleoștită, îngropată în pământ pînă în ferești ; geamurile sînt murdare, sparte și cîrpite cu hîrtie ; înlăuntrul e o lumină vînată, fumurie ; pe pereții umezi sînt cîrăie de ploaie. O rogojină ruptă acopere singurul pat și singura mobilă a acestei vizuini, la căpătîi, lîngă soba care-i mai totdeauna rece, sînt aruncate vraște țeale vechi, cari miroase-a bolnav.

Acolo văd intrînd pe « bunicuța » c-o pîine la subțioară, și cu cei doi copilași, cari nu știu și nu pot încă pricepe cum se face asta, că nu sînt și ei « bogați ». Și n-au de nicăiri nici un ajutor, și nu-i o mîină de bărbat s-aducă o doniță de apă-n casă. . .

Și mîine e Crăciunul !

Din volumul „CLIFE DE LINIȘTE”

CÎȚIVA PARAZIȚI

No. 1

Înalt, frumos, elegant și pururea zîmbitor. Se scoală la 11 și, cînd e zor mare, într-o oră e gata. Muscalul îl așteaptă la poartă. O, ce poză triumfătoare își ia No. 1 cînd se răstoarnă în trăsură și cu ce aer marțial răspunde la saluturile pietonilor !

La teatru, nu-l vezi decît pe el. În saloane, cocoanele îl consultă asupra tablourilor, mobilelor, rochiilor. . . No. 1 își răsucesce mustața, face pe grațiosul și-și dă părerea cu ifos, căci No. 1 e un june care are *gust* și se pricepe la toate.

Într-o seară, la M-me X, îi cade din carnet — o, nu din greșeală, bineînțeles — o fotografie ; se pleacă iute și-o ia, căutînd în juru-i c-o frică prefăcută. O doamnă, intrigată, îl întreabă a cui e fotografia. No. 1 face pe misteriosul ; în fine cedează și languros, melancolic, cu aerul unui om care-și smulge din inimă un secret sfînt, arată la toată societatea fotografia unei ministrese. . . Cocoanele șoptesc prin colțuri. No. 1 iese radios. Dacă-ar ști ministreasa, ar pune pe fecior să-l dea afară ; dar nu știe și-l pofteste o dată pe săptămîină la masă, și-i întinde mîna ca unui om de treabă.

— De ce nu te-nsoți ? îl întreba, la o serată intimă, M-me Y.

— A, eu nu mi-am găsit încă idealul !

Și No. 1 își dete ochii peste cap și simulă un suspin. O cochetă, de cincizeci și nouă de ani, îi aruncă o căutătură severă, care aduse puțină roșată în obrajii junelui. . . De cînd nu mai roșise !

În fiecare vară pleacă la băi, în străinătate. Dacă-i dă mîna. . . ba bine că nu !

No. 1 n-are pîn-acum nici o profesie avuabilă¹. Cu ce-o fi plătind trăsura și birtul și hainele elegante și tot luxul în care se lăfăiește?. . . Desigur, cu bilete de bancă. . . dar de unde ? Vezi, asta e un secret al lui.

La o parte, pietoni ! Trece No. 1.

¹ *Avuabil* (fr.) — care poate fi mărturisit.

No. 2

Face pe literatul. E directorul unei reviste care nu mai apare și fabricant de ode la zile mari. Cititorule, cînd vei vedea că sună la ușa ta și îți șterge picioarele pe preș un june galant, cu joben și cu guler de samur la

palton, un june inspirat a cărui mutră ți-i necunoscută, să știi că-i el. Vine să-ți ofere o diplomă de președinte sau cel puțin de membru *fundator* al unei societăți fictive, care lucrează de se prăpădește pentru « *cultura poporului român* ». Și cum inima ta bună și generoasă nu poate rămînea indiferentă la glasul « poporului român », așa de bine reprezentat prin fercheșul No. 2, va trebui să te execuți cu cît te iartă filotimia ¹. . . de la 40 de lei în sus.

E foarte activ și foarte întreprinzător.

Iarna organizează baluri « pentru fondul revistei » sub patronajul bogaților, care nu citesc *cărți românești*. . . că de altele se spetesc citindu-le. Vara adună *subscripții*, adică tot un fel de franci, pentru bustul unui om mare, care însă poate să mai aștepte. Alaltăieri, mi-a trimes și mie o chitanță de abonament. La grea ananghie trebuie să fi ajuns. Dar azi dimineață l-am văzut răsturnat într-o birjă apelpisită și m-a salutat . . . ca un adevărat erou ! Bravo ție, No. 2.

No. 3

Zice că-i jurnalist. Nu l-am văzut pe jos decît în incinta Camerei, nefiind permis nimănui a intra în Cameră cu birja. Prefecți *gentili*, dac-aveți vanitatea să vi s-anunțe la gazetă sosirea voastră-n Capitală, adresați-vă tînărului No. 3. Îl găsiți la Capșa între orele 5 și 7 post-meridiane : « Simpaticul prefect. . . » costă un pol. « Agerul și neobositul nostru prefect. . . » taie ceva mai scump. Nenorociți cerșetori de slujbe, dacă vreți să trăiți cîteva zile în cele mai frumoase iluzii, să știți că nu le puteți cumpăra pe un preț mai moderat și mai potrivit cu mijloacele și cu aspirațiile voastre decît tot la No. 3. E bun prieten cu toți miniștrii. Pe « Bimbirică » l-a făcut marț. E dator pe doi ani la birt și croitorul i-a făcut al cincilea palton în socoteala unei « împămînteniri » care-n toate iernile se pune la ordinea zilei. Cînd îl vezi răsturnat în birjă cu jobenul lui, cu havana lui, grav, cu brațele încrucișate pe piept și cu picioarele proțăpate în spatele birjarului, îți vine să crezi că e cel puțin moștenitorul lui Zapa. Altfel e băiat bun : astă vară, cînd l-a prins poliția c-o mică escrocherie, el nu s-a supărat de loc. . . a început să rîdă. . . voise să fac-o *farsă*. . . de-o mie două sute de lei. . . Speră să iasă deputat la viitoarele alegeri. Mai știi?

¹ *Filotimie* — dărnicie, generozitate.

No. 4.

E din neam mare: « scoborît cu hîrzobul din cer ». Cu cartea nu s-a prea-mpăcat, dar cu cărțile. . . lucru mare ! De cînd era mititel se prăpădea după gravuri. La opt ani juca maca singur ; — sunt unii copii grozav de precoci.

La zece ani își avea calul lui, un cal prea frumos care desigur era mai cuminte decât el. La doisprezece ani pălmuia slugile, așa. . . ca să-și arate puterea. La paisprezece ani, într-un bal de copii, micul No. 4 în costum de marchiz, cu spada la șold, se hotărî să-și depună inima-i înamorată la picioarele unei domnișoare de șaptesprezece ani : crudela pufni de rîs. La optsprezece ani rămase orfan, bietul băiat. La douăzeci și unu de ani își puse în cap să sperie Parisul cu averea lui. Întreprinderea aceasta l-a limpezit de tot într-un an. Nemaigăsind pe nimeni să-i facă nițel credit se-ntoarse-n țară. Cluburile din Capitală cîștigară un membru activ, neadormit de activ. . . « Împrumuturile naționale » cerute c-un tupeu nemaipomenit, îi asigurară lustrul, splendoarea bătătoare la ochi, care adesea face minuni în « înalta noastră societate ». La douăzeci și cinci de ani fu ales deputat : tocmai împlinise vîrsta. La Cameră nu i s-a auzit gurița. În baluri face furori. Caută o zestre de un milion și de cîte ori are nevoie de un împrumut mai serios, spune c-a găsit-o. E convins — cît poate un asemenea tip să fie convins — că în țara noastră nu e nici un om cinstit și că toți funcționarii, de la copist pîn' la ministru, nu sunt decât « niște paraziți ! ». Îi trec prin mîină între patru și cinci mii de franci pe lună. Nu știe singur nici de unde-i vin, nici unde se duc.

Din volumul „FILE RUPTE”

E așa dulce să te gîndești ! . . . Ești aici și oriunde vrei — în clipa asta și-n orice timp. Ești singur în mulțime și ești cu cine-ți place în singurătate.

Iată, am trecut de jumătatea vieții. Și cu ce sete mă reîntorc la începutul ei ! A, copilăria mea a fost tristă, așa de tristă că n-aș vrea s-o mai trăiesc aieva : dar mi-e nespus de drag s-o cuget. Depărtarea dă farmec suferințelor prin cari am trecut, și cînd mă uit în urmă, la mine, îmi par eroul unui poem frumos.

La țară, într-un cătun sărac, pe valea Similii, cu fața la drum, o casă veche acoperită cu trestie ; o săliță între două odăi podite cu scînduri de stejar, în fund un iatac c-o ferăstruie ce dă în livadă, păreții și bagdadiile albe, prispa lipită cu lut, ograda largă, din sus de poartă heiurile gospodăriei, de jur împrejur gard de nuiele încununate cu măracini, iar dincolo de gard, în toate părțile, dealuri rotunde, cu dumbrăvi pe coamă, cu holde-nvîrstate pe dulcea revărsare a coastelor pînă-n șiragul de sălcii de pe malul gîrlei — acolo-i toată copilăria mea, sărmana mea copilărie !

Plăpînd, bolnăvicios de mic, suferind într-una de friguri și de dureri de cap, stam zile-ntregi la fereastră, înfășurat într-un șal, și mă uitam cu dor la ceilalți copii cum alergau și se zbănțuiau pe afară, spulberînd colbul de pe drum, sănătoși, vioi, îmbătați de libertate. Rîsetele lor zgomotoase, fermecătoarea gălăgie a jocurilor lor, umbra și freamătul copacilor, mugetul depărtat al vitelor, ciripitul vrăbiilor și razele soarelui veneau la mine ca dintr-o altă lume, o lume veselă și fericită în care mie nu mi-era dat să trăiesc.

Vara numai, în zilele frumoase și calde de pe la mijlocul verii, cînd mă simțeam mai binișor, îmi așternea mama o saltea pe prispă sub strășina lată din fața casei. Acolo mă văd adesea culcat, cu mîinile pe piept,

cu ochii pe jumătate închiși, copil pe jumătate mort. Deasupra mea, lipit de grindă, un cuib de rîndunică și-n margine, înghesuiți unul într-altul, doi puișori în tuleie, cu cașul la gură, clipesc din ochi, somnoroși — și-o dată tresar cînd vine rîndunica, lacomi și speriați își întind spre ea pliscurile mari căscate și piuie, și tremură din aripioare. . . ce foame li-i săracuții de ei !

Încet, parc-ar vrea să m-adoarmă, așa de încet și de dulce se clatină pe părete umbra teiului de lîngă scară. Din cînd în cînd aud cumpăna de la fîntînă scîrțîind, un chiot lung în depărtare, un lătrat de cîine, un plesnet de bici, și toate răsună așa frumos în aerul cald și limpede al zilei, că, fără să înțeleg de ce, îmi vin lăcrimile în ochi, și plîng. Un călăreț trece-n galop. Ascult cum sună copitele calului pe drumul uscat. Aș vrea să văd, să-mi umplu sufletul de mișcarea și de priveliștile ce mă-nconjoară, dar sînt așa de slab, mă-njunghie prin coaste și am parc-o greutate pe piept, mă dor vinele gîtului și nu pot nici capul să mi-l întorc. Îmi curg lăcrimile pe obraz și simt în gură gustul lor sărat.

Mă gîndesc la moarte, nu cu frică, nici cu părere de rău, pentru mine. Eu m-am deprins, în multele mele nopți de friguri și de nesomn, cu ideea că azi mîine trebuie să mă sfîrșesc. . . să adorm și să nu mă mai deștept. Eu știu, știu că mă duc. Dar mi-e milă de mama, că ea nu știe, și-o văd cum se luptă cu moartea mea fără s-o bănuiască. Biata mama, ce mult mă iubește și cît suferă numai din pricina mea.

Iată, o aud viind — mai mult o simt decît o aud, așa de-ncet pășește. S-apropie ; cum cată la mine, cum îmi surîde de cald, „parcă-mi vin raze de soare de pe fața ei palidă, din ochii ei mari, de o nespūsă blîndeță și bunătate-n privire. De nu m-ar cunoaște c-am plîns !. . .

Îngenunche la căpătîiul meu și-mi pune mîna pe frunte. Mi-alină orice durere cînd vine lîngă mine, și ce dulce mi-e să-i simt palma răcoroasă lîne-cînd încet pe fruntea mea înfierbîntată.

— Vrei tu olecuță de supă, numai o lingură?. . .

— Nu, mamă dragă, nu pot, zău nu pot.

Dar caut să m-arăt voios — încerc să-i surîd cu buzele mele uscate ce-mi scîrțîie pe dinți.

Pricep după glas și după ochi c-a plîns și ea. . . Mi se pare mie c-amîndoi ne-ascundem aceleași gînduri, și-aceleași temeri, și-aceleași lăcrimi.

La nouă ani, primele zile de sănătate. O, nespusa fericire de a fi sănătos, de a te putea bucura de aer, de soare, de flori, de toate încântătoarele frumuseți ale naturii ! Ca un câine scăpat din lanț alerg, mă tăvălesc prin iarbă, hoinăresc cît îi ziua de mare pe dealuri, pe dragile mele dealuri ce atîta timp au fost ispititoare vedeenii, fantasticele tablouri ale ochilor mei aprinși de friguri.

Ciudat ! Eram așa de sigur c-am s-ajung la cer cînd m-oi urca în zarea Păltinișului. Vezi cum mă înșelam ! E dincolo, pe cealaltă culme de deal, sprijinită marginea frumoasei bolți albastre. Stau puțin la chibzuri, mă uit înapoi spre casă, apoi la soare, și-mi zic hotărît : tot făcui eu drumu pîn-aci, hai și-o vedea odată de aproape cum se împreună cerul cu pămîntul. Și-o iau repelier pe curături, mă las singurel în valea pustie, largă, luminoasă, cu totul nouă pentru mine, trec un pîrîiaș și iar încep să urc : sus, înainte, văd o pădure, și nu pricep de unde-a răsărit. În urma mea soarele se lasă tot mai jos, valea se răcorește : o liniște ca de vis mă împresoară, nu zăresc o pasăre zburînd. Acum bag eu de seamă ce neclintire-i în aer, și ce tăcere, și cît de singur mă aflu în toată întinderea asta de locuri neumbrate. . . or fi vrăjite, o fi tărîmul zmeilor sau al zînelor. . . poate-i un mare păcat ce fac eu, poate nu-i iertat să calce picior de om pe-aici. Încep să pășesc mai încet, din cînd în cînd mă opresc, ascult, aud cum îmi bate sîngele în urechi, mă uit cu inima-ngrijată la pădure, cuget la mama ei cît îi de rea. . . pentru copii mai ales. Dar cum să intru eu în întunericul acesta de codru ! Ia !. . . Un zgomot de vreascuri rupte, un foșnet în frunzișul din apropiere și înlemnesc pe loc. În fața mea stă un moșneag c-o traistă-n spate. Se uită și el mirat la mine ca la o arătare. Mă întreabă apoi blînd :

— Da' ce cauți pe-aicea singur ?

Dau să răspund și nu pot scoate-o vorbă, și nici să țip nu pot, și nici să fac un pas. Și-odată mă podidește plînsul și plîng cu lacrimi mari, tremurînd ca varga. S-apropie bătrînul și mă mîngîie cu vorbe bune, pe cari eu de-abia le aud, așa ca printr-o vijelie.

— Nu-ți fie frică, dragul moșului. Ce, nu mă cunoști pe mine ? Eu sînt Gavrilă Păduraru. Hai, că la d-voastră veneam, cu traista asta de bureți. . . Acuși suntem acasă. . .

În fața noastră soarele apune, valea se umple de umbră. Pe drum mă descoase bătrînul și-i spun cum am vrut să văd dealul unde s-ajunge cerul cu pămîntul și locul de unde răsare soarele.

— Apoi, îi tare departe, zice moșul zîmbind și clătinînd din cap, și puteai să umbli mata mult și bine, ani întregi puteai să te duci așa, și nu mai ajungeai acolo, că de ce mergi, de ce se depărtează. Te amăgești. . . ai crede că-i colea — da-i numai așa o părere. . .

Cum mă întristau vorbele bătrînului !

Am intrat în sat pe la aprinsul lumînărilor. Toți acasă erau îngrijați.

26 Mama pusese să mă caute prin fîntîni. Alerga tulburată de colo-colo întrebînd,

frîgîndu-și mîinile și rostind vorbe fără șir. Cînd m-a văzut a început să plîngă de bucurie. Și ce frumos m-a dojenit și cum mă săruta și mă strîngea de duios la pieptul ei, parcă-i era teamă să nu vie cineva să mă ia. Cădeam de oboseală. Am adormit în brațele ei. Și toată noaptea am visat numai prăpăstii și coclauri. Rătăceam parcă singur prin locuri necunoscute și mi-era tare frică să nu mă-ntîlnesc cu « mama pădurii ».

III

Mă-ntorc de pe dealuri desculț, zgîriat, prăfuit, dar țăntoș, pășind soldățește, în tactul zorit de foame al unui marș pe care mi-l trîmbițez singur, suflînd cît ce pot în mîna-mi stîngă adusă la gură în formă de cornet; în dreapta-mi port arma, un băț de corn lustruit cu care mă cred grozav. Sînt fericit cît nu mă-ncap lumea: am descoperit într-un fag bătrîn un cuib de turturică. Nu mai pot de nerăbdare să spui acasă bucuria asta nouă.

— Mamă . . .

Și iată-mă-s înmărmurit în prag. Și stau așa, mut, sastisit, cu ochii boldiți: din fundul odăii vine-nspre mine rîzînd un domn înalt, brun, cu barbișon — barbișonul, mai ales, face o puternică impresie asupra mea, pentru că n-am mai văzut pîn-acum decît la capre felul acesta de barbă. Mama-n picioare, de lîngă fereastră, mă învăluie într-o căutătură de mîngîiere nespus de dulce și rîde și ea.

— Uite la el, cum a rămas ! Ce, nu-l cunoști ? . . . Frate-tău, Costachi.

— De unde să-și mai aduc-aminte ! . . . Era mititel, o mîină de om și bolnav sărăcuțu, și sunt cinci ani de-atunci . . . Da' ce umbli tu așa ca un pui de bodaprosti ?

Eu, la întrebarea asta, îmi întunec fără să vreau căutătura și cu mania mea de a mă observa pînă și-n momentele cele mai ridicole și mai umilitoare, simt că mi s-a lungit botul din cale-afară și-mi întorc fața spre părete, ca să nu mă văd-așa urît. « Hei, bădiță Costachi, zic eu în gîndul meu, dacă mă iai așa, mu-mi scoți tu vorbuliță din gură, să mă pici cu lumînarea ».

Răspunde mama pentru mine. Inima ei bună și delicată înțelege numai-decît ce-i în sufletul meu.

— Așa s-a deprins, să se poarte desculț. Eu, drept să spun, mă bucur de asta, c-atîta ce aleargă, ciobote de fier să-i fac și tot le-ar veni de hac. Pe urmă-i mai sănătos așa. Lui îi trebuie mișcare multă, aer mult.

Mă ia el apoi frate-meu deoparte, binișor, mă saltă și m-așază pe genuchiul lui, cu fața spre lumină, și-mi cată blînd în ochi și-mi vorbește cu multă dragoste ținîndu-mi stînga drept spătar, cu dreapta netezindu-mi părul. Și vine și mama să stea lîngă noi, mă soarbe cu privirea, își lipește obrazul de obrazul meu, ș-atîta mă laudă, că foarte mă rușinez și mă doare-n suflet că nu sînt așa cum spune mămuca. Oftez din adînc auzind-o și-mi iau strașnică hotărîre-n mine ca astfel să mă port de azi înainte, încît laudele ei să fie vorbe adevărate.

— Da'cu școala cum stăm, mă rog? întrebă bădița Costachi, ca și cum ar fi-nțeles ce gîndesc eu.

— Apoi cu școala — răspunde mama oftînd — de la toamn-om vedea ce-om face, că pîn'acu, dă, de-abia ne-nfiripărăm.

— Cum? Băiat de nouă ani, și nici măcar să citească nu știe? Asta-i rușine, mare rușine.

— Eu zic bodaprosti lui Dumnezeu că-l văd în picioare. Cît am tras cu boala lui, numai inima mea știe.

Și seara-mi spune bădița, cînd mă duc să mă culc: « Să știi că de mîine începem la abecedar ».

Curios mi se pare, nu mă pot deprinde cu gîndul că domnul acesta mi-e frate. Îmi vorbea mama de el, îmi vorbea adesea de un frate care-i în oaste la București, dar Bucureștii pentru mine intra în domeniul basmelor, în orice caz era ceva așa de departe de pămînt, că niciodată nu mi-am închipuit că s-ar mai putea întoarce cineva de acolo. Și nici măcar n-am căutat vrodată să-mi alcătuiesc în minte, pe dibuitele, figura lui bădița Costachi. Așa, mi-a mai vorbit mie mama și de un alt frate, Gheorghieș, care s-a înecat în iazul de la Pătrășcani. Era băiat mărișor, de vro paisprezece ani, bălan la chip și foarte deștept. Ș-a plecat singurel într-o zi, fără să-i bage de seamă cineva din casă, și cînd a ajuns la iaz, ceasul cel rău se vede, s-a dezbrăcat ș-a intrat să se scalde, ș-a scăpat într-o bulboacă, l-a aruncat apa o dat-afară, și văzînd pe Neculai Moraru c-aleargă spre el, cic-ar fi strigat tare: « Scapă-mă, bade Neculai, mai iute, mai . . . » Și iar s-a dat afund, și iar a ieșit zbătîndu-se

cu moartea; dar pînă să se dezbrace Neculai, cu lăcomie l-a tras apa de istov pe bietul copil și dus a fost. Pe la toacă treceau niște țigani pe drum. Mama ședea pe prispă și cosea. Deodată aude pe unul zicînd: «Iacă, de-aice-i băiatul care s-a înecat». Ea scapă lucrul din mînă și aleargă după ei și-ntreabă îngrozită: «Ce spuneți voi? Ce băiat s-a înecat?». Și-n vreme ce țăgarii se tot codeau cum să-i spuie, iată că sosește din sus și badea Neculaai, plîngînd, cu capul gol, cu hăinuțele lui Gheorghieș în brațe. Tata nu era acasă. Biata mămuca! . . . Trei zile s-a bocit umblînd aiurită pe mal, 29

strigându-și într-una odorul pe nume. Oamenii răscoleau iazul cu prăjini și cu năvoade. De-abia a treia zi pe seară l-au putut scoate . . .

În tăcerea nopții, îmi trag plapoma peste cap și-mi petrec toate astea prin minte ca și cum le-aș fi văzut aievea. Atît mă gîndesc ș-atîta se amestecă în închipuirea mea cele posibile cu cele imposibile, încît m-aștept ca-ntr-o zi să văd că se deschide ușa deodată și intră rîzînd un băiat bălan, cu ochii mari și isteți, ș-aud pe mama zicîndu-mi :

— Ce, nu-l cunoști? . . . frate-tău Gheorghieș.

Din volumul „FILE RUPTE”

— Taci, mamă hăi, nu mă mai boci atîta, că doar nu mă pornești la groapă.

Și nu-i era de alta, da' acu-i venea și lui să plîngă de lacrimile mă-sei, și . . . mai mare rușinea, cogemite flăcău, să-l vadă fetele, și mai ales Catrina lui Balteș, plîngînd ca femeile.

Nimeni nu-l chema, nimeni nu-l silea — se ducea el de bunăvoia lui, și nu era, la adicăteala, tăiere de cap — că, slavă Domnului, Nițucă al Saftii n-a fost mai breaz decît el, nici Pinteala, nici Mărgărit Buzatu, și s-au dus, și și-au făcut anii, și nu le-a fost nimica, ba s-au întors mai zdraveni.

Așa-i, ca un om cuminte, grăia Ion. Dar ce duioasă era despărțirea aceasta. De pus în cărți — nu altceva. Toate fetele din sat — dar toate — veniseră să-și ia ziua bună de la el — că nu degeaba era Ion cel mai mîndru, cel mai voinic și mai frumos flăcău de pe valea Dolii. Și una-i anina flori în pălărie, alta-i așeza prîminelile și merindele în desage. Catrina a îngenunchat să-i lege mai strîns nojițele de la opinci — cînd s-a ridicat era roșie ca mărul și-i înotau în lacrimi ochii mari, dulci, de o fermecătoare blîndețe și nevinovăție. Cu stîngăcie, ea scoase din sîn un mănunchi frumos de dumitrițe.

— Să nu le lepezi pe drum, bădică . . . poartă-le în sîn că-s flori cu noroc . . .

Și s-a uitat înduioșat în ochii lui. O soră bună nu i-ar fi surîs cu mai curată și mai sfîntă dragoste.

Au plîns fetele, au plîns ca după un mort în urma lui. Vezi, că numai prin povești doară de-o mai fi fost făptură omenească de sama lui Ion. Și statura lui, și chipul, și vorba, și firea lui, și jocul, și umblatul, toate — toate erau alcătuite la el ca să-l deosebească de cealaltă lume. Ca basmele și cîntecele colindau prin sate glumele și tîlcurile lui de pe la șezători. Cine s-a tras

cu el o dată în deget, ori s-a apucat la trîntă, a doua oară nu s-a mai semețit. Nu s-a născut încă voinicul care să-l îngenunche pe Ion, ori să-l cîltimească cu un deget îndărăt cînd și-o înțepeni el, ca o bîrnă de fier, piciorul drept în pămînt . . . Era mîndru și frumos ca un zeu, cînd își încrucișa așa brațele și se uita cu liniște la cîte patru-cinci vlăjgani cari se opinteau și se izbeau în pieptul lui, ca-ntr-un zid de piatră: minuni, să vezi cu ochii și să nu crezi. La Paști, el singur purta scrînciobul cu șase poliți încărcate, de trosneau speteziile în mîinile lui. Iar duminica, la horă, veneau bătrîni de peste nouă dealuri să privească la jocul lui, s-asculte chiotele lui.

— Cum să nu plîng? Cum să nu-mi fie inima îngrijată, Catrino dragă, cînd mă gîndesc că el în viața lui n-a luat o palmă, n-a suferit o ocară, nimeni nu i-a zis măcar *dă-te mai încolo*, ș-acu, ce-o să fie, Doamne, și cum o să știe el răbda, cînd l-or lua cu răul, cînd s-or răsti și s-or sluți la dînsul, că la meliție nu-i ca acasă, și poate . . . Of, mi se face întuneric cînd mă gîndesc c-ar putea da cineva în el . . . nu știu . . . nu știu, Catrino dragă, ce s-ar întîmpla . . . Doamne ferește !

Și amîndouă își făceau cruce, ca de spaima unui trăsnet, unui cutremur mare.

— Dormiți, mă?

Și Florea țiganul, care nici de data asta nu-și isprăvisese povestea, văzînd că nu-i mai răspunde nimeni, tăcu. Peste cîteva minute sforăia și el. Numai Ion nu dormea. Cu fața-n sus, cu mîinile împreunate sub ceafă, sta neclintit, și se gîndea.

O scăpa el și din focul ăstă. Așa-i, nu s-a lovit socoteala de-acasă cu cea din tîrg. În satul lui era împărat, ș-aici a ajuns slugă la dîrdală. Muncește el, că de muncit nu-i rușine, ș-ascultă și-i supus, și-și face ochii în patru cînd îi spune cineva ceva, că asta o știa el de-acasă că slujba cere învățătură, și învățătura băgare de seamă — da' vorba-i că el nu vede nici un spor să s-aleagă din toată vrednicia lui. Slugăria și muștruluiala de-aici — treabă s-o fi chemînd, da' nu te face nici mai iscusit, nici mai om decît ești. Aici nu-i socoteala nici de pricepere, nici de hărnicie — aici nu se măsoară minte cu minte și voinic cu voinic . . . A, cum l-ar strînge el în brațe pe badea Ghiță, sergentul, cînd să vie vorba la o adicăteala . . . de-un care pe care.

De ce-i trece ca un fior prin inimă de cîte ori se gîndește la Ghiță? I-e frică de el? . . Ion nu-și aduce aminte să fi știut vrodată ce-i frica. Așa nu și-a găsit în nimenea potrivă, așa de ușor i-a pus la pămînt pe toți cîți s-au cercat la trîntă cu dînsul, așa de moi și de slabi i-a simțit în brațele lui de fier pe cei mai zdraveni și mai falnici flăcăi, încît el a ajuns la credința că, dacă toată lumea și-ar da puterea unui singur om și omul acesta ar veni asupra-i cu mînie, Ion, c-o bleandă¹ și c-o piedică colea, cum știe el, l-ar trimite să se ducă de trei ori de-a berbeleacu. Hei, da' vorba-i că cu Ghiță. . . e altă socoteală, nu merge-așa. Aici nu-i cu lopata, îi cu judecata. Aici *galonul* te smerește. . . poate fi o stîrpitură cel care-l poartă, și tu — cruce de voinic, să iei piatra-n mîină și s-o arunci nisip — stai smirna înaintea lui și nici cîrc nu zici. . . săracii soldați, mai diha decît vitele rabdă ! Să stai drept, neclintit, și să suferi să-ți tragă palme și mînere de sabie în obraz pînă te podidește sîngele pe nas și pe gură, și să nu știi de ce, și să n-ai dreptul să-ntrebi, ori să faci o mișcare. . .

Nu, Doamne ferește, el n-ar putea să rabde una ca asta. De aceea s-a și păzit întotdeauna ca de foc să nu dea vrun greș la ceva. A umblat el Ghiță la început să-l ia și pe el așa, ca pe ceilalți, da' a văzut că n-are ce cusur să-i găsească. . . și parcă i-ar fi ciudă de asta. Ghiță, Ghiță, te paște-un păcat !

Și prinse deodată a se gîndi cu dor, cu jale, la ai lui. I se părea că n-are să mai vadă niciodată căsuța aceea curată, cu păreții albi, strălucitori, din marginea pădurii și vitele lor grase, și hora cu flăcării cei mai veseli și cu fetele cele mai frumoase. Satul, fîneața, apa Dolii, pădurea, toată valea aceea de o fermecătoare liniște și măreție, i se arăta acum departe, dincolo de hotarele pămîntului, într-o lumină de basme, care-l uimea ; și din lumina aceea minunată se desfacea ca o zîină, înaltă, rumenă și surîzătoare, Catrina lui Balteș, cea mai cuminte și mai frumoasă fată din lume. Adormi cu gîndul la ochii ei negri, blînzi și mari și sficioși ca de căprioară.

A doua zi era inspecție. De cu noaptea toți erau în picioare. Soldații, zăpăciți de răcnetele sergenților, alergau în toate părțile, neștiind ce să facă mai întîi. În sfîrșit, după două ceasuri de zbucium și de harmalaie, cazarma era măturată, preșurile întinse și toate lucrurile așezate la locul lor. Acum zorul și răcnetele erau afară, în curte. Soldații în șiruri drepte, neclintite,

¹ *Bleandă* — izbitură, brînci, îmbrînceană.

steteau smirna, parcă erau împietriți. Sergenții cu ghionturi și cu sfeștării, îi pregăteau pentru inspecție. Era ger strașnic în dimineața aceea de pe la mijlocul lui decembre.

— Un' ți-e nasurele de-aici?

Șirul de soldați se cutremură. Toți își întoarseră capetele și priviră înmărmuriți spre același punct.

Ion se făcuse alb ca hîrtia. Ghiță, turbat, îl ținea strîns, cu mîna stîngă, de mîneca de la care-i lipsea un nasure.

În fulgerarea acelei clipe de groază, Ion a văzut pe mă-sa în genunchi
34 înaintea lui și-a auzit deslușit glasul Catrinei strigînd: *Ionică!* Un pumn

zdravăn îi zgudui creierii și nu mai văzu decât o roșeață de foc înaintea ochilor...

★

S-a deșteptat în spital după trei săptămîni de friguri. Mă-sa-l bocea la căpătîi. Mîinile lui erau numai tăieturi, și trupul negru de bătai.

— Ionică, Ionică, sufletul mamei, ce păcate-a fost să tragem noi pe lumea asta?

— Ce face Catrina?

— Ce să facă, săraca? Plînge toată ziua.

Ion închise ochii, ca să-și aducă aminte de ce s-a întîmplat. Într-o clipă-și reconstitui toată scena. Auzea din toate părțile strigăte furioase, palme plesnind uscat pe obrajii tovarășilor lui — și parcă avea o presimțire că în dimineața aceea are să-i vie și lui rîndul.

Florea îi tăiasse nasturul de la mîneacă ; s-a căit în urmă și i-a spus drept că Ghiță-l pusese de mult la cale să facă fapta asta. . .

Chipul lui palid se rumeni deodată la amintirea pumnului primit, ca o piatră, în mijlocul feței ; instinctiv brațele lui, amorțite de dureri, făcură o mișcare. . .

Îl vedea pe Ghiță cum se zbate sub genunchiul lui. Ion îi luă capul și i-l îndoi pe spate cu putere, în aceeași clipă auzi o trosnitură și simți că s-a rupt ceva în mîinile lui ; îl ucisese ; o îngrozitoare larmă de trîmbiți — și căzu amețit sub o grindină de lovituri. . .

Deschide ochii mari, se uită lung și duios la mă-sa.

— Știam c-așa are să se sfîrșească. . . De-acu. . . ce-o fi o fi !

Din volumul „ÎN VÎLTOARE”

Ion a plecat, bodogonind, la curte. Vrea să mai vad-o dată pe boier, vrea să-l mai întrebe-o dată, să-l roage frumos să-i deschidă și lui capul, că el e prost și nu se dumirește în nici un chip, cum de nu se poate el mîntui de datoria în care s-a încurcat acum trei ani, cînd a luat de la curte doi poli și o mierță¹ de păpușoi, ca să aibă cu ce-și scoate casa din iarnă. În mîntea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă, fălcile de arătură, de prașilă, de cosit și de secerat; lanuri nemărginite i se împînzesc înaintea ochilor. . . ca un rob a muncit, și el, și nevasta lui, și fata lui; și cu ce s-a ales? N-apuca o dată să puie franc peste franc, că vătăjelul îi și lipea biletul galben de la perceptor. Își face iar socoteala; i se pare ciudat de tot: pe bună dreptate, ar mai avea de luat, iar nu de dat. Și cu toate astea, cînd deschide boierul condica și le ia pe scris — iese altfel.

Nu mai departe decît azi dimineață: socotesc ei ce socotesc, boierul cu vechilul, și-l scot dator cu două fălci de arat, una de prașilă, și treizeci de zile cu palma.

— Ei, te-ai dumerit, bade loane?

— . . . M-am dumerit. . .

— Așa-i?

— Așa-i.

Dar cînd a ajuns acasă, și-a făcut de iznoavă² socoteala, băbește, cum îl taie capul, ș-a văzut că nu-i așa.

— Du-te, omule, și fii mai cu inimă, nu te mai lăsa să te îmbolmăjească cu vorba. Ce dracu, noi bețivi nu sîntem, noi trîndavi nu sîntem, și nici cele guri n-avem de ostoit, o fată-i la casă, ș-aceea-i bărbat — pe ce se duce toată munca noastră? Gîndește-te că mîine îi vadeaua³ birului, și vine să ne împli-

¹ Mierță — baniță.

² De iznoavă — din nou, de la capăt, încă o dată.

³ Vadea -- termen de plată, scadență.

nească, și n-ai o para chioară — are să ne vînză și cenușa din vatră. Biata Dumana a stîrpit de slabă, îi ies ciolanele prin piele; azi dimineață am dezvălit bordeiu ca să-i dau o mîină de ogrinji¹; cu ce-avem s-o ținem toată iarna?

¹ Ogrinji — resturi de paie, de fîn nemîncate de vite.

S-ar întoarce el Ion, de la poartă, dacă nu i-ar turui în cap vorbele astea ca o darabană. Rari, împrăștiți de vînt, ca niște flori albe scuturate din văzduh, cad primii fulgi de zăpadă. Tot satul parcă doarme. Din cînd în cînd se aude un muget lung, răsunător, aproape jalnic în muțenia tristă a văii. « Acum, într-un noroc. . . ce-o fi o fi ! » Și iată-l iar pe badea Ion, ca și azi dimineață, stîlpit lîngă ușă, sastisit, învîrtindu-și căciula în mîini, neștiind cum să înceapă.

— Ei, ce-i jalba. . . ?

— Apoi, ce să fie, cucoane. . . iacă tot cu socoteala ceea. . .

Ion tăcu și-și plecă ochii pe căciulă. Privirea aspră, cruntă, a boierului îi răcise inima.

— Cum? Ce bîgui? Nu te-nțeleg.

— Vă sărut mîinile și să mă iertați, cucoane, da' iacă, noi nu știm carte, și dacă aveți bunătate să mai socotiți o dată datoria ceea. . . că, dă. . . sînt un om nevoieș. . . și-i păcat de Dumnezeu.

— Așa?. . . Bine.

Și boierul se sculă, și trase cu violență de cordonul împletit care-atîrna deasupra patului. Servitoarea intră speriată.

— la cheamă pe Costachi.

Boierul, cu mîinile în buzunar, se plimbă mînios de colo-colo. Ion, cu ochii în jos, își învîrtește căciula, și-și adună în gînd munca făcută, banii primiți. E o tăcere grea, apăsătoare, încărcată de neliniște. . . Figura de măcelar a lui Costachi vataful se arată în privazul ușii.

— Auzi că tot nu-i dumerit. Ia du-l la canțelarie, și fă-l să-nțeleagă odată !

Costachi făcu din cap semn lui Ion să vie după dînsul. Și, în cancelarie, îl întrebă scurt : « Ce vrei ? » — dar nu-i lăsă timp să răspundă : în aceeași clipală îl plesni peste gură, de-l podidi sîngele. După cîteva minute de « răfuială », un argat îl scoase în brînci din ogradă, și-i azvîrli căciula peste poartă.

Bietul Ion, șovăind ca un om toropit de băutură, cu capul gol, cu părul smuls, desfăcut la piept, cu cămașa plină de sînge, o luă întîi spre comună, dar pe la jumătatea drumului se răzgîndi, și-o cîrmi spre casă.

Safta rămase încremenită cînd îl văzu. Mariuca începu să plîngă cu hohot.

— Da' ce-i asta, loane ?

— Dă, nevastă, vezi și tu ce-i. . . Socoteala boierului, nu l-ar mai răbda

Înnoptează. La licărirea unui opaiț tustrei stau jos, în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte. În ochii lor stinși, pe fețele lor trase, e spaimă și disperare. Li-i frică parcă să se uite unul la altul. Oftînd, Safta frînge în trei o bucată de mămăligă rece, care se întinde. În mijlocul mesei e o strachină pe fundul căreia a mai rămas o țîră de mojdei, dar nimenea nu-ntinge, și nimenea nu scoate-o vorbă. Vîntul duduie în horn. Afară fulguiește mereu. Vaca rage de foame în băătură. Grivei urlă-n poartă, a jale ș-a pustiu.

Din volumul „CLIFE DE LINIȘTE”

OSTROVUL MARE. RUINI.

E noapte, o noapte caldă, adîncă, liniștită. Nu se mai aude decît respirarea puternică a mașinei și fîșîitul somnoros al apei. Luminile întîrziate ale satelor clilesc, ca niște licurici, printre crengile copacilor. Trecem pe lîngă Ostrovul Mare. În bătaia lunii, turla bisericii, satul, viile, pădurea, toate au înfățișarea fantastică a lucrurilor văzute-n vis.

Or fi știind oare pacinicii locuitori de pe acest ostrov, din ce vremi de vijelie au rămas zidurile năruite, valurile de pămînt și cele patru metereze din preajma satului? Or fi bănuind ei vreodată că, de pe monedele pe cari le găsesc, cînd își sapă via sau ogorul, îi privește chipul unui împărat roman și că, sub vechile ruini, pe care-și întind năvoadele la soare, dorm atîtea scumpe amintiri din istoria neamului lor?

De la Severin pînă dincolo de Galați, mai toate satele și orașele noastre de pe malul Dunării sînt ridicate pe ruini de acestea sfînte — ziduri mîncate și mormane de moloz — rămase de pe urma întinsei și glorioasei împărății, ai cărei legionari au vînzolit limanurile mărilor și ascunzătorile munților, zguduind pămîntul sub tropotul cailor lor. Țăranii dunăreni — plugari, pescari, împletitori de rogojini — își întăresc temeliiile caselor cu cărămizi scoase din vechile ziduri romane. . . de-acum două mii de ani aproape !

Din volumul „ROMÎNIA PITOREASCĂ”

Sosim în fața orașului Giurgiu. Țărmurile se depărtează. Din coșurile înalte ale fabricilor gîlgîie rotocoale negre de fum, și se risipesc molatic în zarea nesfîrșită. Dunărea liniștită, largă, are aspectul unui lac frumos, poleit de razele soarelui. Un șes neted, verde, răsare în mijlocul apei. E ostrovul *San-Giorgio*, pe care a stat odinioară un falnic castel, zidit de genovezi, stăpînitorii mărilor de-acum o mie de ani. În dreptul acestei insule se întinde, pe cîmpia din stînga, Giurgiu, sentinela capitalei la Dunăre, vechea și zbuciumata cetate, stăpînită cînd de romîni, cînd de turci, bătută și pusă în flăcări, cînd de unii, cînd de alții. . .

Pe-aici și-a întins pod peste Dunăre, acum trei sute de ani, bătrînul și nebiruitul Sinan pașa — spaima creștinătății. El venea cu oaste multă și cu vîlvă mare, hotărît să sfarme — o dată pentru totdeauna, stăvilarele romîne din poalele Carpaților, cuibul acesta de viteji, cari de-atîta timp stăteau străji neadormite la porțile Europei apusene și nu lăsau puterea semilunei să-și întindă mai departe valurile-i cotropitoare. Pentru fericirea neamului nostru, pe vremea aceea domn în Țara Romînească era Mihai Viteazul, una din cele mai eroice figuri în istoria omenirii. Văzînd el ce potop de oaste vine asupra-i și cugetînd că o luptă în cîmp deschis nu e cu putință, se retrase la cîteva ceasuri departe de Giurgiu, pe valea Neajlovului, la locul numit Vadul Călugărenilor. Aici, drumul spre București trecea printre două dealuri, acoperite de păduri. Valea era îngustă și mlăștinoasă. La intrare era un pod lung de lemn peste băltoacele Neajlovului. Mihai trecu podul și se așeză în strîmtoarea aceasta, ca într-o cetate. Puțini erau la număr ostașii lui, dar inimoși, încercați în lupte, cu multă iubire de țară, și hotărîți cu toții a-și da scump viața. Împărțiți în cete, așteptau pe vrăjmaș și-și plănuiau lovirile. A patra zi, pe la nămiezi, pîndarii de pe măguri zăriră dinspre Giurgiu un nor mare de praf întunecînd văzduhul. Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decît a lui Mihai, era împînzită la gura vadului, 41

dincolo de pod. Din înfundăturile codrului, românii își măsurau vrăjmașul cu care aveau să dea piept a doua zi. Noaptea și-o petrecură sfătuind împrejurul focurilor. Când se lumina de ziuă, toți erau în picioare, nerăbdători, gata de luptă.

Mărimea primejdiei îi înfierbântă. Mihai se primblă printre ei. Privirea și vorba lui dau sufletelor încredere și brațelor tărie.

— Cu inimă, copii, și nu pierdeți nici o mișcare. Gîndiți-vă că în cumpăna bărbăției voastre atîrnă azi destinele țării, mîndria și viitorul neamului nostru !. . .

Cumplită a fost lupta, și mult sînge s-a mai vărsat pînă să se hotărască biruința acelei zile. De trei ori s-au izbit, din ce în ce mai îndîrjite și mai furioase, cele două armate. De trei ori neînfricoșatele șiruri ale lui Mihai se răpăd dincolo de pod și-și despică drum cu paloșele în gloatele adînci și dese ale lui Sinan. Înăbușiți însă de covîrșitoarea mulțime a dușmanului care părea că de ce-o tai, de ce sporește, românii se retrag, încet și cu rînduială, în strîmtoarea în care turcii nu îndrăznesc încă să se adîncească. Se lasă soarele spre asfințit. Printre copaci se văd ostași legîndu-și rănilile în pripă, nerăbdători de a-și jertfi patriei cea din urmă picătură de sînge. În vale viermuiesc turbanele. Sinan pașa se pregătește să treacă podul și să înainteze cu toată armata. Încep clipele marilor griji. În vremea asta, iată că sosește în tabăra romînilor o ceată de trei sute de pușcași ardeleni. Ajutorul acesta, venit la timp, e primit ca un semn dumnezeiesc. Acum, nu mai e un moment de pierdut. Mihai își întocmește iute rîndurile, s-așază în fruntea călăreților și, smulgînd o secure din mîna unui soldat, își face cruce și dă pîteni calului. Un freamăt lung, ca de stîrnirea unui vînt, cutremură pădurea. Turcii apucaseră a-și trece o frunte de oaste dincoace de pod. Mihai se răpede voinicește în ea, și învîrtejindu-se își face loc cu calul și cu brațul în mulțimea înspăimîntată, rătează dintr-o lovitură de stîngaci capul lui Caraiman pașa și învălmășește cu ai săi șirurile rupte și zăpăcite de iuțeala izbirii. Sinan, fierbînd de mînie, își ridică grosul armatei și trece podul. Mihai se face că se retrage și-l lasă să înainteze puțin în strîmtoare, unde mulțimea, neputîndu-și desfășura rîndurile, nu mai era așa de primejdioasă. Turcii încep să se creadă biruitori, cînd deodată se trezesc izbiți în față de oastea învăpăiată a lui Mihai. Puterea, și mai ales iuțeala atacului neașteptat, îi oprește în loc ; loviturile, cari curg ca grindina, le iau vîzul. Tipetele celor dinainte aruncă groază în

sufletele celor din urmă. Măcelul se înfierbîntă. Luptătorii sînt piept la piept. Ochii scapără, și inimile se îndîrjesc de o parte și de alta. Adînc străbate în gloată fulgerătorul voivod, lăsînd dîră de morți pe unde trece: ostașii lui ucid cu mînerul cînd li se rupe spada. Ei înaintează mereu, spărgînd șir după

șir, împrăștiind spaimă și neorînduială în oastea păgînă, care începe să dea îndărăt și să se învâlmășească. Cei din urmă, văzîndu-se împinși spre pod, o iau la fugă. Sinan se răpede să-i întoarcă. El răcnește, blestemă și bate în mișei cu ghioaga-i de fier. Dar strigătul morții răsună mai tare. Oastea vizirului se tulbură toată, năpădită ca de-o furtună. Romînii lovesc orbește. Piepturi și capete trosnesc sfărîmate sub copitele cailor. Mulțimea, nebună de groază, își caută scăparea în fugă. Fricoșii tîrăsc pe eroi. La pod se înghesuiesc să treacă deodată cai, oameni și tunuri. Se face o larmă ș-un învâlmășag, de nu mai știu încotro să se miște. Toți poruncesc și nimeni n-ascultă. Unii mor striviți de îmbulzeală, alții s-azvîrl în mocirlă. Sinan, îmbrîncit, cade de pe pod și-și rupe dinții; un supus îl ia în spate și-l scapă. Soldați și pași fug laolaltă, lăsînd și arme și steaguri în mîinile romînilor, care-i gonesc, lovindu-i de zor, pînă cînd noaptea ia sub ocrotirea întunericului ei sfărămăturile ce mai rămăseseră din marea oaste-a lui Sinan.

Mihai se întoarce încărcat de trofee. Stelele clipesc peste bălțile de sînge. Bătrînul, cruntul vizir, bocește în cortu-i, rupîndu-și hainele de pe el. Năuc, nepricepînd ce-i asta, aiurit de durere, geme clătînînd din cap: « Alah, Alah !. . . » Și pe cînd spahiii¹ lui tremură tupilați prin bălării, din tabăra romînilor se-nalță în liniștea nopții cîntece de biruință.

Din volumul „ROMÎNIA PITOREASCĂ”

¹ *Spahiu* — soldat din cavaleria turcească.

PE PLUTĂ DE LA DORNA LA PIATRA

— Dă-i drumu ! comandă moș Vasile de la cîrmă, și Toader, desprinzînd gînjul¹ din pociumb², sprinten se aruncă pe plută, își face cruce și înfige și el lopata în valuri. Un dulce fior ne străbate, codrii fug îndărăt, pe obraz simțim, ca o adiere de vînt, suflarea răcoroasă a mișcării. Nici nu știm cînd s-a șters, în urma noastră, Dorna cea mîndră, cu schela de la Gura Arinului. Departe, înainte, răsar din neguri de brădet « Pietrele Doamnei ! », turle de castele, scînteietoare în lumina rumănă a dimineții ; nalt și întunecat, malul din dreapta ne astupă vederea. Cu pălăria dată pe ceafă, cu brațele încordate pe coada lungă a lopeții, adus puțin de spate sub cojocelu-i fără mîneci, moș Vasile, cîrmaci vestit pe care-l cunoaște Bistrița de patruzeci de ani, cumpănește pluta în dunga nahlapilor, strigînd lui Toader « dălcăușul » (care poartă cîrma dindărăt) : « La pădure ! » cînd e să abată la dreapta. « La cîmp ! » cînd e să ție spre stînga — iar la cotituri ne vestește locurile pe unde trecem — și strigătul lui, răsunător în pustiul apei, pare că poruncește schimbarea priveliștilor :

— Colțul Ortoaia !

Deodată perdeaua de codru se dă la o parte : căsuțe vesele se ivesc pe podișul din dreapta, zăvoaie și ceiruri³, străbătute de cărări; spumegînd, cu vuiet spărgîndu-se de bolovani, undele Ortoaiei s-azvîrl în Bistrița, pe mal vedem femei torcînd, înalte, zvelte, cu fața luminoasă, ca într-un tablou de Grigorescu, catrințe negre strînse pe șolduri, cămăși cusute cu arnici, pe cap broboade albe.

Ușor alunecăm la stînga, și scăpătăm în genunea de sub « piatra Zmîculesei ». Plutașii lasă « condeiele » din mîini și privesc pe dealuri, nepăsă-

¹ *Gînji* — nua mlădioasă de lemn, pîrlită în foc și bine răsucită, pe care o folosesc uneori țaranii în loc de funie, pentru a lega parii între ei.

² *Pociumb* — țaruș sau par bătut în pămînt, de care se leagă ceva.

³ *Ceir*—cîmp împrejmuit cu gard, unde pasc caii.

tori. Apa e lină, adîncă, tăcută, cîteva minute înaintăm încet, așa de încet, că nici nu simțim că mergem. Dar iată că malul din dreapta purcede spre noi, rîul se deșteaptă, cîrmaciul înșfacă vîsla și o împlîntă pieptiș în propta torentului . . .

— Osoiu !

Și în foșnet de valuri trecem ca o săgeată prin lunca de arini, fuge tăpșanul cu satu-n spinare, fug oștile de arbori și stîncile speriate — o goană nebună, fantastică, amețitoare. Ca pe fus munții se învîrtesc, macină izvoare și le toarnă în Bistrița. În vremea asta plutașii luptă : în mișcarea brațelor lor, în toată voiniceasca și puternica încordare a picioarelor și a trupului lor vînjos, au ceva din măreția statuielor antice ale gladiatorilor romani. Apa se domolește . . . Vîslașii își dau binețuri cu oamenii de pe mal, se întreabă de-ale lor, iar bolțile pădurilor parcă vorbesc și ele . . .

— Gura Sunătorii !

Sunînd din unde se aruncă pîrăul pe praguri de stînci, o clipă se vede deasupra-i sătucul risipit pe poalele Palmeșului, și o nouă priveriște ni se deschide înainte. « Pietrosul » înalt, cu gheburile-i de cămilă, pare că stă în drum să ne aștepte.

— De ce i-or fi țancurile așa roșcate, moș Vasile ?

— Acolo sus, în frig, sînt numai tîrși uscați de vînturi și-i cetina lor așa.

În șerpuiiri largi se îndoaie strălucitorul rîu, printre munții întunecați de codru.

Din cînd în cînd se deschid vederi în luminișuri . . .

Din jos de Călinești, o lungă dîră de grohotiș, năruit din coastele Pietrosului, împinge Bistrița, strîmtînd-o, înghesuind-o în malul din stînga. Înaintea noastră, la cotul Căpriții, apa se iuțește și se învîlburează, iar jocul valurilor albe, de departe, îți pare un cîrd de gîște cari bat din aripi : peste clocotul lor repede alunecă pluta, hartuindu-se ca o sanie. Scăpătăm iar într-o genune — oglindă în care vezi copacii cu vîrful în jos. Moș Vasile bate cu muchea toporului în cuiele de la jug, apoi înfinge tăiușul în grindă, își leapădă cojocelul, scuipe în palme și apucă lopata.

— Colțu Acrii !

Ca printr-un farmec, tabloul se schimbă, se trag pădurile în lături, și un minunat decor de stînci se înalță în fața noastră. Mugește Bistrița toată, năpustindu-și valurile în năprasnicele ziduri, și dă să le spargă, din

ce în ce mai înverșunată, dar stîncile se joacă cu ea, o resping, o cheamă, o răsucesc în loc: buimăcită, se încolăcește ca un șarpe și, după un sfert de ceas, se pomenește bătînd din spate, în același zid de care s-a izbit întîi, ca și cum ar cerca, lovindu-l din amîndouă părțile, să-l desfunde mai curînd și să deschidă cale dreaptă valurilor viitoare. Sus, deasupra noastră, își tremură frunzulița cîțiva mesteacănii subțiri crescuți pe vîrfurile stîncilor. Din cotul Colbului intrăm în strîmtoarea fioroasă de la Chei, gherdapurile Bistriței. În huietul valurilor, luptînd din răsputeri, moș Vasile mai găsește timp să-mi strige numele locurilor . . . « Scara »: din fruntea unei scăfîrlii de piatră un brad își întinde ramurile în jos ca niște brațe, de ele s-atîrnă plutașii și scapă, cînd li se sparg plutele de stînci. În păretele din stînga « Coiful » își vîrfuiește turla-i vînată pe gangul unei văgăuni. Sus, pe Zănoaga, din dreapta, arde « comoara de argint » a Bogolinului, un țugui ascuțit, ce luminează ca o flacără albă, și de sub el, dintr-o spintecătură de stînci, s-aruncă în jos, înpumată, frumoasa cascadă numită « Moara Dracului ». Și toate minunățiile acestea trec pe dinaintea noastră cu repeziciunea lucrurilor văzute în vis. Ieșim din prăbușiturile Cheilor Bistrița se odihnește. Moș Vasile își șterge fruntea de sudoare. Toată figura lui e luminată de mulțumirea omului care a luptat cu moartea și-a biruit-o. Stă soarele-n răscruce. Lunecăm în liniște printre păduri, pe sus se desfac poiene verzi, rariști de mesteacănii albi ca făcliile. La cîrjoiul Dohotăriei malul din dreapta se pleacă, dezvălind prispe largi de pajiște sub poalele brădișului atîrnat de coastele Pietrosului. În urmă, peste norodul de măguri, în trei arcuri mari, își taie spinările pe cer munții Călimanului, care încheie Carpații Moldovei.

— Balta Fagului !

Un grind întunecos s-abate la dreapta, și iată-ne în lumină. Suliți de aur tremură pe pînza lată, lucie, a rîului. Vîjîind, vine pe-o rîpă stîncoasă Pîrîul Arămii . . . Trecem vîltoarea de la gura Piscului și strunga ostroavelor de la Cojoci, de unde se rîdică un drumeag spre schitul Rarău și de-acolo, prin pădure, spre minunatul podiș înflorit de la « Pietrele Doamnei » — trei turle ascuțite, înfipte sus, în creasta cea mai înaltă a muntelui Rarău, pe care a stat și s-a adăpostit odinioară voivodul Rareș, cu domnița lui, Elena. Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă în fața apei. Bistrița, cuminte, îl ocolește, făcînd un cot larg în dreapta, pe sub coama vînată,

zimțuită, a Pietrosului — se lasă molcom, strângându-și undele între două ziduri de codru, și iese în luminiș la cotul Lițului.

— Căldarea !

O horă de măguri dezvălitate prind Bistrița la mijloc. O clipă râul doarme, tolănit la soare, în miros de fîneață. Încet, încet ne soarbe brădișul din fund, cotim în umbră pe la gura Pîrăului Rău, apa scade răsfirîndu-se în larg pe matca-i bolovănoasă, grinzile încep să joace sub noi, se hîrșcîie pe colții stîncilor, și stăm. Foșnesc valurile de jur împrejur, un clocot e râul.

— Am pus-o de mămăligă, zice moș Vasile, scărpinîndu-se în cap.

48 Dă paru, Toadere, să săltăm grinzile . . .

Dar iată că o plută ne ajunge din urmă. Dălcăușul își scoate iute cîrma să nu i-o rupă. Fără să vrem închidem ochii. Un trosnet ș-o zguduitură puternică. Am pornit. Pluta care ne-a izbit rămîne înțepenită pe aceleași stînci.

— Dîmbu Colacului !

Un munte învălit se-nalță stog în fața noastră, Bistrița se îndoaie frumos pe sub codri, încovrigîndu-se în jurul lui ca un șarpe ce vrea să-și muște coada. Zarea se închide, se întunecă din toate părțile. Numai în urma noastră se rupe o strungă în negura de cetini: prin ea se văd în fund, măreț încondeiate pe albastrul cerului, Pietrele Doamnei, încinse de soare.

— La Cruce !

Intrăm într-o genune largă. Munții se descopăr. Privirile se odihnesc pe înalte poieni scăldate în lumină. Din stînga, pe sub Tarnița golașă, vine spumegînd Pîrăul Crucii, din dreapta Bărnărelul, sclipitoare fîșie de argint. Trecem pe sub podul de lemn, ce leagă cele două maluri, pe cari stau presărate căsuțele unui sat. Lunecăm pe sub dealul Ursului, și iar năvălesc măguri din toate părțile, se mușuroiesc în jurul nostru greoaie și mătăhăloase. Din clocotișul lor se înalță la dreapta mîndrul Barnar, în stînga Bîtca lui Tîrsîna. Pîraie repezi s-azvîrl cu vuiet în Bistrița. Stînci mari, fioroase își scot gîturile din întunericul codrilor și s-apleacă în jos, ca niște cămile, ce vor să bea apă.

— Balta Cînelui !

Rîul face un vîrtej spre stînga și-amuțindu-și valurile, ce rotesc în ochiuri, adoarme sub un mal înalt de piatră. Pluta pare că stă locului, atît de încet se mișcă. Moș Vasile mai bocănește în chingi, cearcă tăria cîrmei, și spune lui Toader să bage de seamă la cot. În mișcările, în vorba și pe figura lui se vede reculegerea, grija omului care va să stea în fața unei primejdii mari, și care-și adună toate puterile pentru o luptă hotărîtoare. Și în adîncă, fioroasa tăcere a cuprinsului, ne uităm la munții îmbrăcați în codru, la soare, la cerul albastru, ca și cum am căuta un semn, o prevestire de sus a soartei care ne așteaptă. Alunecăm din ce în ce mai repede. Scîrțîie vîslele în juguri. Un grind înalt, țuguiat, stă drept înaintea noastră, din spatele lui se rîdică două țancuri golașe, vinete, ascuțite. Tot mai aproape, tot mai puternic, se aude într-acolo mugetul apei.

— Toancele !

Pluta izbește într-un peș¹ dunga șuvoiului, și repezindu-se în hart șterge din fugă tarașii² apărători de sub «Piatra lui Toader», trece săgeată prin cotul arcuit spre stînga și intră voinicește în groaznica strîmtoare de la Toance. Un popor de stînci se rîdică din fundul rîului clocotitor și sfîșie în zdrențe toată pînza apei. Ca-n bolți răsună urletul valurilor între înaltele maluri de piatră. De pretutindeni, și tot mai multe și mai amenințătoare, se năpustesc dihăniile în calea noastră. Moș Vasile pare că le îmbrîncește în lături cu lopata, așa de voinicește, așa de falnic își taie strungă printre ele, și-n amețitoarea iuțeală cu care trecem colții și pragurile strîmtorii, bătrînul și meșterul cîrmaci pare-o făptură din basme, un năzdrăvan, care a luat pluta în tălpi și zboară cu ea peste stînci. Gonim la stînga. Deodată valurile tac, se întinde Bistrița între codri. Își întoarce moș Vasile fața-i luminată, se uită în urmă la țăncurile Toancelor, și, prujind³ a rîs, clatină din cap.

— Hm ! dihăniile naibii . . . să ne răpuie și mai multe nu.

Lunecă pluta ușor pe la gura Căpriței, în stînga se înalță Holda desco-perită, în dreapta cade perdeaua de brazi pînă-n marginea apei. În urma noastră soarele se lasă pe zarea Barbarului. Lungi cărări de văpaie tremură pe trîmba de oțel a Bistriței. Pale de umbră se lătesc pe măguri : focuri clipeșc în depărtări. Dălcăușul își aprinde luleaua și-ngîină încetișor o doină haiducească . . .

*„Sub poale de codru verde
Mititel foc mi se vede,
Mititel și potolit,
Tot de voinici ocolit...”*

leșim în larg. Cîrmaciul împlîntă adînc lopata în valuri ; se întoarce pluta în loc și prinde la mal, în vatra Broștenilor.

A doua zi plecăm pîn-a nu răsări soarele. Trecem pe sub pod și scăpăm în arcul ce se îndoaie la stînga. Pe sus tivește poalele Hărăoaiei șoseaua care duce, peste muntele Scărișoara, la Fălticeni. De o parte și de alta

¹ Într-un peș — pe coastă, pe o parte, într-o latură.

² Taraș — stîlp de zăgaz.

³ A pruji — a glumi, a face glume.

a râului se întinde mîndra aşezare a satului Broşteni. De-acî încolo Bistriţa se îmblînzeşte. De trei ori şi-au ridicat Carpaţii falangele de stînci împotriva ei, de trei ori puternicele-i valuri au trecut biruitoare, în sunete de fanfară, peste prăbuşiturile uriaşelor zăgazuri. Falnică s-aşterne acum între bogatele-i maluri, împodobite de sate. De pretutindeni vin apele văilor să i se închine. Tot mai largă şi mai liniştită se lasă de vale. Printre păduri tace, ca s-asculte cîntecul privighetorilor. În luminişuri, cheamă casele fruntaşilor la prund şi noaptea, pe lună, le spune poveşti.

Din jos de Cărpiniș, Bistrița-și taie cale dreaptă pînă-n livezile Mădeiului. Soarele răsare punînd cununi de aur pe creștetele codrilor. În urma noastră, pe măgurile depărtate, se văd bungetele¹ de brădet, înnegrend zarea ca o arătură proaspătă. Priveliști fermecătoare, cari nu se pot spune cu vorbe, se deschid de pretutindeni, și fug, alunecă fantastic îndărătul nostru, și altele vin, și cele care vin ni se par și mai fermecătoare. De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesaț frumusețile acestea, cari curg și nu se mai sfîrșesc, și ne pare rău că nu le putem lua, să le aducem cu noi și să le arătăm lumii, așa cum le vedem acum, în lumina, în măreția și liniștea asta dumnezeiască, și să spunem celor cari nu le cunosc, și nu ne știu :

— Iată țara noastră ! . . . Atunci ar înțelege deodată, ca bătrîni de pe zidurile Troiei, la vederea frumoasei Elena, de ce s-au dat atîtea lupte și-atîta sînge s-a vărsat pentru « bucățica asta de pămînt ».

Pe o largă deschizătură în munții din dreapta, își așterne Borca mîndrele-i gospodării. Din fund aleargă pîrăul, sărind peste înalte zăgazuri de stînci, s-aducă Bistriței-stăpîne prinosu-i de unde. În stînga se întinde Sabasa, între două dealuri descoperite : o linie ferată cară buștenii din codru. Pe maluri sînt schele de plute, și-un pod peste rîu. Din vale de Fărcașa, între Bîrca Frumosului și Runcu Popeștilor, Bistrița o rătează de fugă, aruncă pluta peste praguri, plesnind-o de apă, și astfel, în jocuri și cîntece de valuri, intră în ținutul Neamțului. Leit în zale de oțel zorește Dreptul pe sub coastele Zahornii ; zburbindu-și coama-i de argint s-azvîrle Calul peste scările Cernegurii, și-i ies în cale la hotar. Se bat nahlapii de grinzi, în tact scîrțîie cîrma de la spate ; ca o suveică alunecă pluta pe sub bolți de mesteacăn. Pe malul drept, în vatra Călugărenilor, se înalță o namilă de stîncă — « Piatra Teiului ». Cic-a vrut dracu odată să iezească Bistrița și, rupînd un hărtan din Ceahlău, l-a luat de-a fedeleșu și s-a pogorît cu el în puterea nopții, dar pe vale l-a prins cîntarea cocoșilor, și-a zbughit-o aghiută, lăsînd stana-n bătătură, de s-au crucit oamenii cînd au văzut-o a doua zi. Cotim la dreapta pe sub podul de la Gura Largului, și deodată ni se deschide înaintea minunata priveliște a Ceahlăului. Singur și posomorît, trufaș stăpînitor peste un popor de munți, ce par pe lîngă

dînsul mușuroaie, înălțîndu-și creștetul în cer, scărmănînd norii în raghila de stînci înfîpte pe fruntea-i pleșuvă, mîndrul uriaș farmecă rîul, cu puterea măreției lui, și-l face să-și uite drumul și dorul de cîmpie. De pe la nămezi, pînă-n scăpătatul soarelui ne poartă Bistrița tot pe lîngă el — pleacă ea uneori, hotărîtă să nu se mai întoarcă, și iar se răsîndește, și vine mai aproape, aciură vrăjită pe sub poalele lui, rotindu-se în loc, scuturîndu-și platoșa-i strălucitoare, aci suspinînd din adînc, aci privindu-l lung, strigîndu-l, dînd freamăt pădurilor cu glasu-i de valuri. Într-un tîrziu își ia de seamă, și pleacă mînioasă, vorbește singură, se bate de maluri, urlînd s-aruncă toată, cît îi de lată, peste înaltele praguri de la Bicz și de la Lunca Strîmbului. Nălucesc pe tăpșane căsuțele satelor, prin văi herăstraie, din întunecimi de codru răsar mărețe vechile mînăstiri : « Pîngărații », « Bisericanii », castel fantastic pe vîrful unei măguri, și mai în vale « Bistrița », după o perdea de plop. Înainte, Bîtca Doamnei se abate la stînga și ne-arată orașul — cel mai frumos oraș de munte al Moldovei, culcat întredouăstrăji înalte : Pietricica și Cozla.

La asfințitul soarelui sîntem în Piatra. Pămîntul umblă cu noi. Ceahlăul, ridicîndu-și falnic fruntea peste grinduri, ne privește încă din negurile depărtării.

Din volumul „ROMÎNIA PITOREASCĂ”